

S. AHMEDOV, R. QO'CHQOROV, SH. RIZAYEV

ADABIYOT

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARINING 6-SINFI
UCHUN DARSLIK-MAJMUA

II qism

QAYTA ISHLANGAN 4-NASHRI

**O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi
tasdiqlagan**

UO‘K 821.512.133(075.3)

KBK 83.3(50‘)ya72

A 98

Ahmedov, Sunnat.

A 98

Adabiyot [Matn] Q. 2. / S. Ahmedov, R. Qo‘chqorov,
Sh. Rizayev. – Toshkent: «Ma‘naviyat», 2017. – 160 b.

ISBN 978-9943-04-326-8

Aziz o‘quvchi!

Siz 5-sinfda o‘zbek va jahon adabiyotining ajoyib namunalari bilan tanishgan, buyuk siymolarning, iste‘dodli ijodkorlarning tarjimai hol-laridan xabardor bo‘lgan edingiz. Shubha yo‘qki, Siz egallagan bu bilim-lar dunyoqarashingizni yanada boyitdi, ezgulikka, go‘zallikka bo‘lgan mehringizni oshirdi.

Bu yil 6-sinfda yanada ko‘proq ijodkorlar bilan tanishasiz, rang-barang asarlarni chuqurroq o‘rganasiz. Endi Sizning ko‘ngil uyingizga o‘zbek mumtoz adabiyoti-yu jahon adabiyotidan ham, hozirgi zamon adabiyotidan ham ko‘proq adib-u shoirlar kirib kelishadi. Ularga qalbingizdan keng o‘rin bering, asarlarini qunt bilan sinchiklab o‘rganing. Darslikda badiiy asarlarning turlari va janrlari haqida nazariy ma‘lumotlar ham keltirilgan. Bu esa Sizning adabiyot ilmi haqidagi bilimlaringizning yanada boyi-shiga, badiiy asar mohiyatini kengroq anglashingizga yordam beradi. Sizga yana bir narsani tavsiya qilamiz: ushbu darslikda ko‘pgina asarlar to‘liq holida emas, balki qisqartirib keltirilgan. Siz ana shu asarlarning to‘liq nusxasini topib o‘qisangiz, adabiyot fanini yanada chuqurroq o‘z-lashtirgan, ayni paytda juda katta estetik zavq, ma‘naviy oziq olgan bo‘lasiz.

Bu ishda Sizga muvaffaqiyatlar tilaymiz!

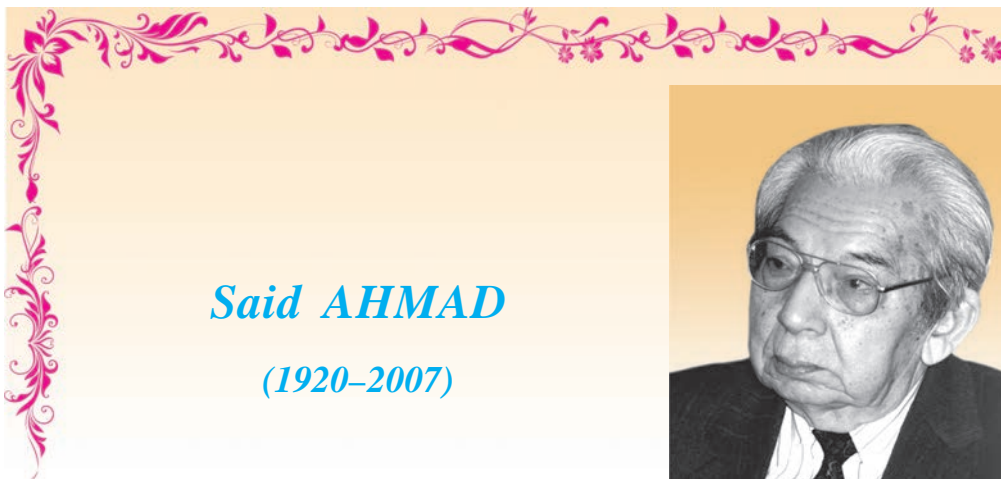
UO‘K 821.512.133(075.3)

KBK 83.3(50‘)ya72

**Respublika maqsadli kitob jamg‘armasi mablag‘lari
hisobidan ijara uchun chop etildi.**

ISBN 978-9943-04-326-8

© «Ma‘naviyat», 2017

Said AHMAD

(1920–2007)

Muhtaram o‘quvchi, yozuvchi Said Ahmad nomi Sizga tanishmi? Bir o‘ylab ko‘ring-a, Siz uni, albatta, taniysiz. «Kelinlar qo‘zg‘oloni» nomli spektaklni yoki kinofilmni har yili kamida ikki marotaba respublikamiz televideniyesi namoyish etadi. Siz uni ko‘rmagan bo‘lishingiz mumkin emas. Ko‘rgan bo‘lsangiz, demak, Said Ahmad nomi ham Sizga ma‘lum. O‘zbekiston xalq yozuvchisi, «O‘zbekiston Qahramoni» Said Ahmad Husanxo‘jayev 1920-yilning 10-iyunida Toshkent shahrining «Samarqand darboza» mahallasida tug‘ilgan. Avval o‘rta maktabda, so‘ng Navoiy nomli pedagogika institutida o‘qigan. Bo‘lajak yozuvchining ilk mashqi – «Ishqiboz» nomli hajviy hikoyasi o‘n olti yoshlarida «Mushtum» jurnalida chop etilgani uchun uning dastlabki ish faoliyati ham shu jurnal bilan bog‘liq.

Ikkinchi jahon urushi yillari Said Ahmad «Qizil O‘zbekiston» (hozirgi «O‘zbekiston ovozi») gazetasi tahririyatida, keyinroq «Sharq yulduzi» jurnalida ishladi.

O‘tgan asrning 50-yillari boshlarida yozuvchi ko‘plab ziyolilar qatorida qatag‘onga uchrab, «xalq dushmani» degan tuhmatlar bilan qamaladi. Bu siyosat qoralangandan so‘ng Said Ahmad ham nohaq jazodan ozod etilib o‘z oilasiga qaytadi. O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasida adabiy maslahatchi bo‘lib ishlaydi. Said Ahmadning birinchi kitobi «Tortiq» nomli hikoyalar to‘pla-

mi bo‘lib, 1940-yilda nashr etilgan. Shundan so‘ng uning «Er yurak» (1942-yil), «Farg‘ona hikoyalari» (1948-yil), «Muhabbat» (1949-yil) to‘plami, «Qadrdon dalalar» (1949-yil), «Hukm» (1958-yil) qissalari e‘lon qilindi.

Uning ijodida «Ufq» romani alohida o‘rin tutadi. 60-yillarda bu asarning dastlabki ikki kitobi chop etilgan. Keyinroq uchinchi kitobi ham e‘lon qilinib, trilogiya sifatida adabiyotimiz xazinasini boyitdi.

Bu asar xalqimizning Ikkinchi jahon urushi arafasida, urush yillari va undan keyingi ilk davrlardagi hayoti, fidokorona mehnati, kurashlari, orzu-armonlarini badiiy aks ettiradi. 1988-yili adibning «Jimjitlik» romani nashrdan chiqadi. Said Ahmad 70–80-yillarda o‘z hikoyalari asosida «Kelinlar qo‘zg‘oloni», «Kuyov» nomli pyesalar yozadi. Milliy teatrimizda ilk bor sahnalashtirilgan bu spektakllar xalqimiz o‘rtasida juda katta shuhrat topib, hozirgacha teatrlar sahnasidan tushmay keladi. Bundan tashqari, yozuvchining o‘nlab hajviy hikoyalari televizion miniatyuralar teatri orqali, «Xandon pista» (1994-yil) va boshqa kitoblar shaklida xalqimizning ma‘naviy mulkiga aylangan.

Said Ahmad keyingi yillarda yana bir qator yangi hikoyalar va xotiralar to‘plamlarini e‘lon qildi. Ayniqsa, Oybek, G‘afur G‘ulom, Abdulla Qahhor, Mirtemir, Shuhrat, Saida Zunnunova, O‘lmas Umarbekov kabi adabiyotimizning zabardast vakillari haqidagi xotiralari keng e‘tirof topdi. Adibning ko‘pgina asarlari xorijiy tillarga ham tarjima qilingan.

Said Ahmad 2007-yil 5-dekabrda vafot etdi.

QOPLON

(hikoya)

Yangi hovli Tillayevga yoqdi. Yuklarni mashinadan tushirayotganda, Qurbonboy bir gap aytib qoldi:

– Sizga endi it lozim, o‘rtoq Tillayev. It uyning savlati bo‘ladi. Albatta, it boqing. O‘zim g‘alatisini topib beraman.

Tillayevning itga unchalik xushi yo‘q edi, indamay qo‘ya qoldi. Qurbonboy xotirlarning hayhaylashiga qaramay polni ham o‘zi yuvdi, gilamni ham o‘zi olib chiqib qoqib keldi.

– Iya, iya, biz turganda siz nega pol yuvarkansiz, opa? O‘zimiz qotirib tashlaymiz. Men gilam qoqayin-u, siz tomosha qiling. Ammo-lekin itning g‘alatisini boqish kerak. Ko‘chadan kirgan odam kiroyi direktor bo‘lsang, shunaqa it boq deb havas qiladigan bo‘lsin.

Qurbonboy uyni saranjom qilib bo‘lgandan keyin ham darrov keta qolmadi. Hovlida ancha aylanib yurdi. It bog‘laydigan joyni o‘zi belgiladi.

– Yo‘q, o‘rtoq Tillayev, it masalasini bizga qo‘yib beravering. Mana, itning joyi shu. Kichkinagina, ixchamgina uycha qurib berilsa, itning ham joni kirib qoladi. Xo‘p, biz ketdik.

Qurbonboy ketdi.

– Bu kishi kim bo‘ladilar? – dedi Tillayevning xotini orqasidan eshikni ilgaklab qaytarkan.

– Judayam anig‘ini bilmayman, garajimizda ishlasa kerak. Ko‘chishga mashina so‘raganimda zavgar qarashib yuboradi, deb qo‘shib bergan edi, – dedi Tillayev.

– Durust odamga o‘xshaydi. Chaqqongina ekan.

Ertasi Tillayev ishdan qaytib yuvinayotganda, Qurbonboy kattakon it yetaklab keldi. U itni ayvonning ustuniga boylab, iljaydi:

– Oti Qoplun, Tillayev aka. Odamning yaxshisini darrov taniydi. Sizga tez o‘rganib ketadi. Ertaga yaxshilab uycha yasab berib ketaman.

U qo‘lini yuvib kelib, yarim soatcha itning ta‘rifini qilib o‘tirdi.

– It hamma gapni tushunadi, faqat jonivorning tili yo‘q.

Qurbonboy bir so‘zli kishi ekan, aytganini qildi. Tillayev ishga ketganida zambilg‘altakda g‘isht olib kelib itga uycha yasab beribdi. Tillayev idoradan chiqib, endi mashinaga o‘tiraman deb turganda, yugurib kelib qog‘ozga o‘rog‘liq narsa uzatdi:

– Xo‘jayin, Qoplonga nasiba. Kabobchi oshnamga tayinlab qo‘ygan edim suyakni begona qilma deb.

– Qurbonboyingiz yaxshi odam ekan, – dedi xotini Tillayev uyga kelganda, – bechora jonini fido qivoraman deydi-ya. Bola-chaqali, kamxarj odamga o‘xshaydi. Imoratini yetti yildan beri bitkazolmasmish. Uncha-munchasiga qarashib yuboring.

Tillayev xotining gaplariga parvo qilmay choy ichardi.

Tillayev bilan Qurbonboy o‘rtasida yaqinlik paydo bo‘ldi. Bir kuni gap orasida u ro‘zg‘ordan orttirib uchastkasining tomini yopolmayotganini aytib qoldi:

– Ayb o‘zimda, yoshligimdan shunaqaman, o‘zimga qaramayman, oshna-og‘aynilarning ishi bitsin, deyman. Ha, odam bolasidan shu qolar ekan. Bo‘lmasa, promkombinatda ham, ray-poda ham oshnam bor, yuztagina shifer so‘rasam, yo‘q demaydi. So‘ramayman. Aslo so‘ramayman.

– Nechta shifer yetmayapti? – dedi Tillayev beparvo.

– Yo‘q, xo‘jayin so‘ramang. Siz bilan shu maqsadda oshno bo‘lmaganman. Bunaqa gapni aytsangiz, uyingizga ikkinchi qadam bosmay ketaman.

Shu-shu bo‘ldi-yu, Tillayevning unga ixlosi oshib ketdi. Shundoq odam garajda mashina yuvib o‘tirmasin, deb uni garaj mudiriga muovin qilib qo‘ydi. Uyiga bir yuz saksonta shifer, o‘ttizta tunuka tushurib berdi. Qurbonboy ham har kuni tushlikka kelib, Qoplonni o‘ynatib ketishni tark qilmadi. Bu orada Tillayevning eski bod kasali tutib yotib qoldi. Avvaliga Qurbonboy kelib uning holidan xabar olib turdi. Doktorlar endi bo‘lmadi, pensiyaga chiqing, deb maslahat berishgandan keyin Tillayev ministrlikka ariza yozib, ishdan bo‘shatishlarini so‘radi. Ministrlik uning talabini qondirib o‘rniga boshqa direktor tayinladi. Qurbonboy o‘sha kuni kelib, Qoplonni aylantirgani olib chiqib ketdi-yu, qaytib kelmadi. Tillayev Qoplonga ancha o‘rganib qolgan ekan, to yarim kechagacha ikki ko‘zi to‘rt bo‘lib itni poyladi. Yo‘q, Qoplon bedarak ketdi. Qurbonboy ham qorasini ko‘rsatmay qo‘ydi.

Oradan anchagina vaqt o‘tdi. Tillayev hassaga tayanib ko‘cha aylangani chiqdi. Bir mahal qarasa, ko‘chaning narigi betida

Qurbonboy Qoplonni yetaklab yuribdi. Chaqirsa it qaradi-yu, Qurbonboy qaramadi. O'sha kuni yangi direktor o'g'lining tug'ilgan kuniga o'tirish qilib berayotgan ekan. Tillayevga mashina yuboribdi. Er-xotin borishdi. Darvozadan kirishlari bilan yo'lakda yotgan Qoplon ularni ko'rib, dumini likillatib erkalandi.

– Bizning it qalay? – dedi yangi direktor.

– Bu itni taniyman, – dedi Tillayev va nariroqda yangi direktorning charm to'nini tuflab artayotgan Qurbonboyga bir qarab, uyga kirib ketdi.

Savol va topshiriqlar

1. Sizningcha, «Qoplon» hikoyasini yozishga yozuvchini nimalar undagan?
2. Hikoya qahramoni Qurbonboy yashash va tirikchilik o'tkazishning qanday yo'lini o'zi uchun kasb qilib olgan?
3. Qurbonboyning Qoplon haqidagi «Odamning yaxshisini darrov taniydi. Sizga tez o'rganib ketadi» degan ta'rifini uning o'ziga nisbatan qanday shaklda ishlatgan bo'lardingiz?
4. Qurbonboy Tillayevning xotinida o'zi to'g'risida ijobiy taassurot qoldirish uchun qanday yo'l tutgan bo'lishi mumkin deb o'ylaysiz?
5. Hikoyadagi «Bir mahal qarasa, ko'channing narigi betida Qurbonboy Qoplonni yetaklab yuribdi. Chaqirsa it qaradi-yu, Qurbonboy qaramadi» degan tasvir orqali hikoya qahramoni va itning qanday xususiyatlari ifoda etilgan?
6. Korxonaga yangi tayinlangan rahbarning qanday odamligi haqida taassurot beruvchi o'rinlarni hikoyadan topib o'qing va uni izohlashga harakat qiling.
7. « – Bizning it qalay? – dedi yangi direktor.
– Bu itni taniyman, – dedi Tillayev...»
Mazkur suhbat zamirida yotgan ma'nolarni sharhlab bering-chi.
8. Hayotingizda Qurbonboyga o'xshagan kishilarga duch kelganmisiz? Agar Siz Qurbonboy o'rnida bo'lganingizda o'zingizga shu holatni ravo ko'ramidingiz? Javobingizni izohlang.

9. Nima deb o'ylaysiz: hikoya qahramoni Qurbonboyga aynan shunday ism tanlangani tasodifmi yoki yozuvchining bundan ko'zlagan boshqa maqsadi bormi?
10. Qurbonboyga o'xshagan qahramonlar tasvirlangan yana qanday asarlarni eslay olasiz?

SOBIQ

Xoh ishonning, xoh ishonmang, birinchi kuniyoq to'qqiz tonna paxta teribman. Avvaliga o'zim ham hayron bo'lib qoldim. Tavba, shuncha paxtani o'zim terdimmi yo birov qo'shib qo'ydimi? Ertasiga bir qaytadan o'n g'ayrat bilan paxta terish mana bunaqa bo'ladi, deb ishga tushib ketdim. To'qqiz yarim bo'pti. O'sha kuni oblastdan, Toshkentdan muxbirlar bosib ketdi. Ovzimoni lentaga yozib, radiodan eshittirishdi. Televizorda ikki marta ko'rsatishdi. Hamma yoqni xat bosib ketdi. Bunaqa obro'kimning tushiga kiribdi, deysiz. Ruhim tetik, bir gapirib, o'n kulaman. Yo'talsam ham «labbay» deb turishadi. Raisimiz u yoqqa borsam, u yoqqa, bu yoqqa borsam, bu yoqqa ergashadi. Bechora, meni yer-ko'kka ishonmaydi. Ikki gapining birida:

– O'zingni tut, katta-kichikning oldida sharmanda qilma. Sen bizning mash'alimizsan. Ha, shundoq, soqolingni kunda olib tur. Dazmol bosilmagan shim kiyma, – deb nasihat qilib turadi.

Ikki kundan keyin gazetaning birinchi betida chakkamda paxta qistirib kulib turgan suratim chiqdi. O'sha kuni rais Berdiali aka yap-yangi «Volga»sini ishlab turgan joyimga yuboribdi. Tez yetib kelsin, deb tayinlabdi. Obbo, bir gap bo'lganga o'xshaydi, deb ishni tashlab idoraga qarab ketdim. Borsam, rais oyog'i kuygan tovuqday bezovtalanib, kutib turgan ekan.

– Keldingmi, uka, tez bo'l. Kengashga ketasan. Poyezd bileting tayyor, uyingga borib kiyinib olgin-u, yo'lga chiq.

Ketdim. Kengash ertasi kuni ochilar ekan, uch kun oblastda qolib ketdim. Kelgan kunimoq to'ppa-to'g'ri dalaga chiqib, endi mashinaga yetay deb qolgan edim, yana o'sha «Volga» olib ketdi. Idora oldida usti yopiq yuk mashinasi turibdi. Idoraga

kirishim bilan yetti-sakkiz odam atrofimni o‘rab olishsa bo‘ladimi? Kinochilar ekan. Paxta terishimni kinoga olamiz deb atayin Toshkentdan kelishibdi. Raisning gapini qarang. Ummatalining mashinasida kinoga tushasan, o‘sha tomonda paxta yaxshi ochilgan, kinoda chiroyli chiqadi deb turib oldi. Ummatalining yeriga qarab ketdik. Kinochilar o‘larcha ezma, shoshmagan odam bo‘lishar ekan, ikki kun ovora qilishsa bo‘ladimi, mana, chiqib qolsa ko‘rasizlar, qandoq qilib mashina haydashimdan tortib peshanamdagi terni qanaqa qilib qaysi qo‘l bilan sidirib olishimgacha apparatga olishdi.

Kinochilardan qutulib uyga holdan toyib keldim-u, kiyimboshim bilan uxlab qolibman. Ertalab raisning o‘zi uyg‘otdi.

– Tez bo‘l, kutib qolishdi.

– Tag‘in kinomi? Kecha tamom qilishgan edi-ku!

– Yo‘q, boshqa gap. Rayonda yangi qurilgan madaniyat uyining ochilish marosimi bo‘ladi. Ilg‘or mexanizatorlardan bir kishi tabrik nutqi so‘zlashi kerak. Sen gapirasan. Qani ketdik.

Gapni ham ammo-lekin bopladim. Kuniga nutq so‘zlab turgandan keyin usta bo‘lib ketarkansan. Rosa chapak bo‘ldi. Ichkariga mehmonlar uchun joy qildirib qo‘yishgan ekan. Artistlar bilan birga o‘sha yoqqa kirdim. Rosa pivoxo‘rlik bo‘ldi. Uyga kelib yotgan edim, eshik taqillab qoldi. Chiqsam, soch qo‘ygan, ingichka mo‘ylovli bir yigit turibdi. Yelkasida bir metrli faner sumka.

– Xizmat, uka, ishlari bormidi?

– Atayin o‘zlarini yo‘qlab keldim. Suratingizni ishlashim kerak. Vistavkaga qo‘yiladi.

Undoq desam, bundoq dedi, bundoq desam, undoq dedi. Sira gapimga ko‘nmadi. Janjallashib raisning oldiga bordik. Rais koyib berdilar.

– Esing joyidami? Bu vistavkaga qo‘yiladigan suratlarning ro‘yxatini oblastdan tasdiqlashgan. Qani, darrov bo‘l.

O‘zingiz bilasiz, raisimizning gapini ikki qilib bo‘lmaydi. Ishga tushib ketdim. Rassom tushmagur hali yosh, tajribasi kamroq

ekan. Rosa to‘qqiz kunda o‘zimga o‘xshatdi. Bu orada uyim xatga to‘lib ketdi. Pionerlar bilan uchrashuv, meditsina xodimlari bilan uchrashuv, mebel fabrikasi ilg‘or ishchilari bilan uchra-shuv... Albatta, bularga rais o‘zi bilib muomala qildi-yu, ammo rayon o‘t o‘chirish komandasining pensiyaga chiqayotgan keksa xodimini tabriklashni menga yuklab qo‘ysa bo‘ladimi. Bordim. Bularning tantanasi g‘alati bo‘larkan. Yolg‘ondakam o‘t ketdi qilib, birdan gupur-gupur qilishdi. Biri suv sepyapti, biri bolta bilan eski yashiklarni parchalab tashlayapti. Rosa odam yig‘ildi. Men uchinchi bo‘lib so‘zga chiqdim...

O‘sha kuni shamollab qolgan ekanman. To‘rt kun yotib oldim. Darmonim qurib ishga ketayotsam, rais qovoq-dimog‘ini osiltirib samovarning so‘risida o‘tiribdi. Indamay o‘tib ketish uyat. Odobdan emas. Qo‘rqa-pisa salomlashdim. U meni ko‘rdi-yu ko‘zlari yashnab ketdi.

– E, bormisan? Juda uzoq yotib olding-ku. Bu yoqda shuncha ish, shuncha joydan taklif. Sen bo‘lsang, arzimagan kasalni bahona qilib yotibsan. Allaqayoqdan polvon kelayotgan emish, vokzalga chiqib kutib oluvchilar ro‘yxatining boshida sen turibsan. Shu bugun kech soat yettida poyezd keladi. Kechikmay yetib bor. Mashinani tayinlab qo‘yganman.

Bir nima dey desam, raisning fe‘lidan qo‘rqaman. Chidadim. Oxiri yorildim:

– Axir, rais buva, bu yoqda shuncha...

Aytdim-ku, rais og‘iz ochgani qo‘ymaydi deb, urishib berdi.

– Uncha-muncha odam qadam bosolmaydigan joylarga boryapsan. Noz qilma. Yigit kishining boshiga baxt bir qo‘nadi. Qani tur, tayyorgarligingni ko‘r. Fizkultura komitetidan telefon qilib, miyamni qoqib qo‘limga berishdi. Uyaltirma-da, uka.

Xuddi soat yettida stansiyaga chiqdim. Poyezdning oltinchi vagoni. Eshigidan bo‘yi salkam bir terak keladigan odam tushib kelyapti. Tikilib qarasam, bir yili domotdixga borganimda tarvuzni butun yutib o‘yin ko‘rsatgan polvon. Rayonimizga tosh o‘ynashni ko‘rsatgani kelgan ekan. To‘rt kishi-to‘rt kishi bo‘lib

yigirmata toshni sudrab tushirib qo‘ydik. Stansiya bufetida jindek hozirlik ko‘rib qo‘yishgan ekan, o‘tirishdik. Polvonnini tabrikladik. Yaxshi kutib olganimizdan sevingan polvon oxirida so‘zga chiqib, olti kishilikni bir qilib, kosaga quyib qadah ko‘tardi. Hammamiz kayf qilib qolib, toshlar stansiyada qolib ketaveribdi. Qolsa qolavermaydimi, uni ko‘taradigan mard qayoqda.

Mana, oktabr oyi ham oxirlab qoldi. Mashina terimi tugay deb turibdi. Harna bo‘lsa ozroq terib olay, deb dalaga chiqsam, mashinam joyida turibdi. Bechorani biram chang bosibdiki, kimdir bo‘r bilan yoniga «Kolxozimizning sobiq mexanizatori falonchi mavsumda bir hafta dalaga chiqib shu mashinada paxta tergan» deb yozib ketibdi. Juda alam qildi.

Bunaqa beodob gap yozgan odamni topib, rosa ta‘zirini berardim-u, ishim tig‘izroq edi-da. Axir bugun yosh drujinachilar¹ bilan rayon markazidagi somsapazlikni tekshirishimiz, kaloriyasini² aniqlashimiz kerak.

SAID AHMADNING HAJVIY HIKOYALARI HAQIDA

Adibning «Qoplon» hikoyasi satirik asarning yaxshi namunasi bo‘lib, kishilardagi xushomadgo‘ylik, laganbardorlik, o‘z manfaati yo‘lida andisha-mulohazaga bormay surbetlarcha ish tutishi, odamlarning amal kursisiga qarab munosabat ko‘rsatishi kabi yaramas illatlar tanqidiga bag‘ishlangan. Hikoyadagi Qurbonboy obrazi misolida yozuvchi o‘zini hali tanimagan rahbarlar pinjiga kirishning nozik yo‘llarini topib olgan, hech bir istiholasiz laganbardorligini oshkora ko‘rsatib, xo‘jayinining polini yuvib, gilamini ham qoqib berishdan orlanmaydigan, vaqti kelganda, shartta yangi boshliqqa xizmat qilib ketaveradigan oriyatsiz, ablah bir shaxs qiyofasini ko‘rsatib beradi. Tillayev ham,

¹ **Drujinachilar** – tartib saqlash ishiga ko‘ngilli bo‘lib qo‘shilgan yosh bolalar.

² **Kaloriya** – lotincha, «issiqlik» ma‘nosini beradi. Bu o‘rinda somsaning quvvati ma‘nosida kelgan.

uning xotini ham Qurbonboyning kimligini anglamay, ularga qilib yurgan xizmatini o‘zlaricha yaxshilikka yo‘yib yuradilar. Bu ish vaqtinchalik vazifa uchun qilinayotgan makkorlik ekanini tushunmaydilar. Shu bois Qurbonboyga ixlosi oshib, Tillayev uni mashina yuvuvchidan garaj mudiri muovini vazifasiga ko‘taradi, uyi tomini yopib olishi uchun anchagina shifer, tunuka tushurib beradi. Qurbonboy esa ishi bitguncha girdikapalak bo‘lib, har qanday mayda-chuyda oilaviy yumushlarni orlanmay bajarib, yangi boshliq tayinlanishi bilan Tillayev xonadonidan batamom yuz buradi. Xushomadining asosiy vositasi bo‘lgan it – Qoplanni olib ketib, yangi rahbarga ham xuddi avvalgiday alfozda taqdim qiladi. Uning surbetligi shu qadar kuchliki, Qurbonboy Tillayevni yangi boshliqnikida ko‘rib qolganida, nomiga bo‘lsa-da, uyalmaydi ham. Hatto, it eski xo‘jayinini tanib, dumini likillatib erkalangani holda Qurbonboy yangi rahbarning charm to‘nini artib turaveradi. Hikoya so‘ngida Tillayev Qoplanni ko‘rib: «Bu itni taniyman», – desa-da, achchiq istehzo bilan aytilgan bu so‘zlarni asli Qurbonboyga qarab qo‘yib aytadi. Demak, «it» deb Qurbonboyning nazarda tutadi. Yozuvchi bu bilan Qurbonboylar kabi buqalamun kimsalar, ablah odamlarning jamiyatda, insonlar orasida o‘rni bo‘lishi kerak emas, degan g‘oyani ilgari suradi.

Said Ahmadning «Sobiq» nomli ikkinchi hikoyasi achchiq, alamli kulgidan yiroq, hajviy, sof yumoristik yo‘nalishda. Yozuvchi voqeani asar qahramonining tilidan hikoya qilarkan, jamiyatimizda, halol kishilarning xatti-harakatlarida paydo bo‘layotgan dabdababozlik, nozarur yumushlarga chalg‘ib, kulgili vaziyatlarga tushib qolishi kabi nuqsonlar ustidan yengil kuladi.

Katta maqsadlar yo‘lida intilayotgan yaxshi bir mehnatkash insonni asrab-avaylash, uning kuchidan oqilona foydalanish, har bir odam o‘z o‘rnida bo‘lib, o‘z vazifasini sidqidildan bajarishi lozimligi kabi masalalar hajviy yo‘sinda tasvirlangan vaziyatlar orqali anglashiladi.

Sho'rolar davrining turg'unlik zamonlarida har narsani mafkuraga bog'lash odat tusiga kirgan edi. Hikoya qahramoni ham paxta terishda jonbozlik ko'rsatib, hech kutilmaganda dabdababozlikning nishoniga aylanadi. Eng ilg'or paxtakor deb, asosiy ishini yig'ishtirib, turli kerak-nokerak majlis, kengash, yig'ilishlarga borishga majbur bo'ladi. Endi dalaga chiqaman deganida, bir kinochilar, bir rassomlar kelib g'animat vaqtini behuda o'tkazadi. Yozuvchi bu xatti-harakatlarning bema'nilashib ketganini ta'kidlash uchun kulgining mubolag'a, lof kabi badiiy tasvir vositalarini qo'llaydi. Ya'ni, paxtakor qahramon rayon o't o'chirish komandasining pensiyaga chiqayotgan keksa xodimini tabriklashga yuboriladi. Tarvuzni butun yutib o'yin ko'rsatadigan polvonni qutlashga chiqadi. Oxiri yosh drujinachilar bilan rayon markazidagi somsapazlarni tekshirgani o'tlanadi. Xullas, yozuvchi kulgili vaziyatni mubolag'a usuli orqali yanada kuchaytirib, o'quvchida shodon qahqaha paydo qiladi va bu bilan jamiyat rivojiga xalaqit berayotgan mayda nuqson, kamchiliklarga e'tiborni qaratadi.

Har ikki hikoyada ham yozuvchi badiiy tilning xalqona, nozik qochirimli, shirali, ko'p ma'noli xususiyatlaridan keng foydalanadi.

Savol va topshiriqlar

1. Said Ahmadning hayoti va ijod yo'li haqida so'zlab bering.
2. «Kelinlar qo'zg'oloni» spektakli va kinofilmini ko'rganmisiz? Ko'rgan bo'lsangiz, taassurotlaringizni so'zlab bering.
3. «Sobiq» hikoyasi qahramoni qanday odam?
4. Rais obraziga ta'rif bering.
5. Yozuvchi kulgili vaziyatni kuchaytirish uchun qanday tasviriy vositalardan foydalanadi?

Musa JALIL

(1906–1944)

Dunyo adabiyotida shunday siymolar borki, ular nafaqat ijodiy faoliyati, balki insoniy matonati bilan ham kelgusi avlodlarga ibrat namunasi bo‘lib qolgan. Yurtimizni mo‘g‘ul bosqinchilaridan himoya qilish janglarida mardlarcha halok bo‘lgan buyuk mutafakkir Najmiddin Kubro, bir qo‘lda yarog‘, bir qo‘lda qalam bilan temuriylar saltanatini qayta birlashtirmoq uchun cheksiz jabr-u jafolar chekkan Bobur Mirzo, insoniyatni fashizm atalmish vabodan qutqarish yo‘lida qurbon bo‘lgan chex shoiri Yulius Fuchik shular jumlasidandir.

Yuqori sinf tarix darslarida Siz 1939–1945-yillari bo‘lib o‘tgan Ikkinchi jahon urushi, uni boshlagan fashist yetakchilarining kirdikorlari haqida batafsil ma‘lumotga ega bo‘lasiz, albatta. Biz bugungi mavzuni yoritmoq uchun bu urush to‘g‘risida qisqacha ma‘lumotni Sizga eslatib o‘tmog‘imiz lozim.

XX asrning 30-yillari boshida Germaniya davlati boshqaruvini Adolf Gitler rahbarligidagi bir guruh harbiylar qo‘lga oladi. Ular dunyo mamlakatlarini o‘ziga bo‘ysundirish, boshqa xalqlarni qullikka muhtalo qilishdek yovuz niyatni ko‘zlashar edi.

Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**